

Tunnistajate taandus

tsiviilprotsessis.

I Sissejuhatus:

§ 1. Tõenditest üldse TKS -is.....lk.	1	-	5.
§ 2. Tunnistaja mõiste	"	5	- 6.
§ 3. Tunnistajaks olemise kohustuslikkus	"	7	- 8.
§ 4. Kes ei saa olla tunnistajaks	"	8	- 9.

II Tunnistajate taandus: lk. 9.

§ 5. Tunnistajate taandus enese algatusel	"	9	- 11.
§ 6. Tunnistajate taandus kohtu poolt ex officio		11	- 22.
§ 7. Tunnistajate taandus vastaspoole palvel....	"	22	- 33.
§ 8. Tunnistajate taandus NSV Liidu tsiviilprot- sessis.....	"	34	- 39.

III Allikad	"		40.
-------------------	---	--	-----

I S i s s e j u h a t u s .

§ 1. Tõenditest üldse TKS-is.

Meil praegu kehtiva Vene TKS järgi see materjal, mille alusel otsustatakse vaidlusalused asjad, kogutakse ja esitatakse koh-tule poolte poolt. Olud, millele pooled põhistavad oma õigused, va-javad tõendust. Olud, mis on vastaspoole poolt õigeks võetud, ei vaja tõendust. Taotlused, mille vastu kostja üldse ei vaidle, tuleb rahuldada, ja olud, mis kostja on jätnud ümber lükkamata ei vaja tõendust, samuti ei vaja tõendust üldtuntud faktid (notorium non eget probatione) kui ka faktid, mida tuleb eeldada seaduse jõul, kuni vastupidine pole tõendatud.

Kohus veendub poolte väidete ja avaldiste tõelisuses kahel viisil:

1) isikliku tajumisega, nagu paikne ülevaatus ja üldine asi-tõendite otsene uurimine, ja

2) kõrvaliste isikute avaldiste põhjal, osalt ka poolte enes-te seletuste ja õigeksvõtu põhjal. Vastavalt sellele jagunevad tõen-did asjalisteks ja isikulisteks, isikulised omakorda jagunevad suu-listeks ja kirjalikkudeks

Vaatleme nüüd eraldi neid tähtsamaid tõendite liike, mille abil kohus tema lahendusele kuuluvas asjas peab kindlaks tegema tegeliku tõe ning otsustama, kummal poolel on nende vahel tekkinud tülis õi-gus.

Peatume kõigepealt tunnistajatel. On vist väljaspool igasugust kahtlust, kui ütleme, et tunnistajate öeldised on valdavaim liik tõenditest, mille alusel meie kohtud lahendavad tsiviiltüülisid. Juba Rooma õiguses pidi iga tehing juris civilis'e järgi sõlmitama tunnistajate juuresolekul. Endastmõistetav, et samad tunnistajad, pidid hiljem, kui kontrahentidel tekkis tarvidus pöörduda kohtusse, kohtu ees tõendama selle tehingu olelust, mille sõlmimise juures nad olid viibinud. Õigusajaloolased väidavad põhjendatult, et isegi kohus on välja kujunenud tunnistajate instituudist. Vähemalt Inglise vandemeeste kohtu, Jury, suhtes on vastuvaidlematu, et see kujunes välja tunnistajate ja naaberisikute ülekuulamise instituudist.

Kui oluline tõend on tunnistajate öeldised, selgub juba sellest, et kriminaal-asjas on sellel erakordselt suur tähtsus. Üksikud tsiviilseadustikud nõuavad tähtsamate juriidiliste tehingute sõlmimiseks kirjalikku vormi, mis pärast kohtus teatud asjus on võimalik opereerida ainult kirjalikkude tõenditega (näit. Code Civil, Vene X k.). Vastavalt sellele on protsessuaalseadustikes olemas sellekohased normid.¹ Meil on käimas tsiviilseaduste kodifitseerimistö, mille juures tuleb paratamatult arvestada ka teatavate senikehtinud normide kaotamise või muutmisega. Selline reform on vajalik. Mitmeid aastakümneid kehtinud Vene seadus ei ole enam kooskõlas ega suuda haarata uusi elunähteid ning avaldusi. Kuid seaduse reformi siht on kaugeleulatavam, tema ei tohi piirduda mitte

---

1. Jur.ajakiri "Õigus" 1933.a., nr.5. Märkmeid TKS eelnõu kohta - T.Grünthal.

üks oleviku probleemide lahenduspüüdega, vaid annab kindla suuna rahva ja ühiskonna õiguse arengule tulevikus.

Üks olulise tähtsusega osa meie tsiviilprotsessi menetluses, mis vajab põhjalikku reformi on t u n n i s t a j a t e küsimus tsiviilprotsessis. Siin võib täie julgusega väita, et meie senine protsessi-kord on vananenud. Vana seadus, mis uskus kaljukindlalt tunnistaja abil tõe saavutamisse kohtus, oli ehitatud üles eeldustele, millised nüüd on langenud ära. Kui mõni aastakümme tagasi tunnistaja oli kohtule abinõuks tõe väljaselgitamisel, siis nüüd on ta pahatihti kohal tõeliste asjaolude segamiseks. Tema osa on muutunud. Erinevusena mainitud möödunud ajastust puudub käesoleva aja üldpildis see sügav usuline maailmavaade, mis keelas valetamise, eriti aga ametivõimudele. Puudub kohtus vandeandmine piibli ja vaimuliku juuresolekul, milliste asemel on astunud külm ja mõjutu vandevormel. Puudub veneaegne sunnitööle ja Siberisse saatmise kartus, nende asemel on üldiselt teada ning kalkuleeritakse kuriteo kordasaatmisel humaanset karistamist tingimusi ning vanglast vabastamist enne tähtaega. Kohtu poolt karistatuna üldise põlu alla satumise asemel on astunud teatav braveerimine seadusega vastolus olemisega. Ühesõnaga- rahva õiguselamus on erinev sellest, mis oli 30 aastat tagasi. Kuna seadus vaatab tunnistajale ikka endise usaldava pilguga, siis kasvab sellest paratamatult vastolu, mis väljenduse saab üha enam esinevas valetunnistamises kohtus.

Meie kehtiva tsiviilkohtu korra järgi võib tunnistaja suulise seletuse abil taotleda igasuguses suuruses varanduslikku huvi. Selles asjas on mindud isegi nii kaugele, et kohus lubab tõendada tunnistaja abil 10.000 -sse kroonidesse ulatuvate võlgade tasumist

Kohus ei
aa sead
elata, mis
causus Cabat!

ka obligatsioonide, vekslite ja taoliste dokumentide alusel. Teoreetiliselt ei ole siin mingit piiri. Kui aga kaalul on nii suured huvid, ollakse valmis ka suurelt riskeerima. Milleks aga peab õigulik kord viima inimesi kiusatusse, kui seda on võimalik vältida.

Tunnistaja tuleb uues tsiviilprotsessis asendada kirjalike tõenditega. Seda tingivad uued eeldused: üldine kirjaoskus, allkirjade tõestamisvõimalused notariaatides, politseis, vallavalitustes. Kui on raskusi tempelmaksu küsimuses, tuleb riigil alandada vastavaid tempelmaksumäärasid. Sellest tulude kahanemist ei ole karta, kuna vastav käibe laieneb. Tuleb võtta tarvitusele abinõud, et lõpetada senine tunnistajate hegemoonia tsiviilprotsessis. Üldpõhimõtteline tõendite kasutamise vabadus vajab piiramist.

Eeskujuks seejuures võiks olla Prantsuse Code Civil, mille § 1317 ja järgm. näevad ette kaks põhimõtet: 1) ei lubata tunnistajatega tõendada juriidilist akti, milles väljendatud õigushuvi väärtus tõuseb üle 500 frangi; 2) kirjalikult sõlmitud akti sisu ei saa lükata ümber tunnistajatega. (Ka siis mitte, kui väärtus on kuni 500 frangini.)

Neile alustele toetudes oleks võimalik ettepanek: Meie TKS juures võtta senise TKS § 409 ja 410 täienduseks eeskiri, mille alusel on kohtus lubatavad tehingute tõenduseks, mille väärtus tõuseb üle 50 krooni, ainult kirjalikud tõendid.

Senise, tunnistajate öeldiste eesõigustava positsiooni kõigutamiseks TKS-is on avaldatud mitmeid kirjutisi, rõhutades neis

---

2. O.Hendrikson, - "Valevanne tsiviilprotsessis" - "Päevalehes" nr.61-1939.a.

kirjalikkude tõendite otstarbekuvust ja et tunnistajate öeldisi tuleks viimaste kasuks piirata.^{3.}

Kuna käesoleva töö ülessanne on osaliselt selgitada tunnistajate õigulikkude positsiooni tsiviilprotsessi menetluses, siis piiradume ainult tunnistajatega, kui ühe liigi tõendite vaatlusega.

§ 2. Tunnistaja mõiste.

Eelpool, tõendite liike käsitades, jõudsime selgusele, et tunnistajate öeldised moodustavad meil senini tähtsama tõendite liigi, siin püüame anda mõiste selle kohta, kes on tunnistaja.

Tunnistaja on kõrvaline isik, kes protsessi käigust ei ole huvitatud ja kes annab kohtule seletuse faktilise asjaolu kohta, mida ta on oma meeltega tajunud, millistel on asja kohta oluline tähtsus. Tunnistajaks saab loomulikult olla vaid füüsiline isik.

Järjekult, tunnistaja öeldised on tõendi vahendina lubatud ainult siis, kui nad tulevad kõrvaliselt isikult, kes pole asja osaline, ja seejuures toimuvad selle kohtu ees, (vahenditult) kes asja sisuliselt arutab (TKS § 385) või kohtuniku ees, kes toimib eelmise kohtu volitusel (TKS § 386), sest tunnistaja öeldised, mis antud väljaspool kohut või mõnes teises asjas ei oma tõendi jõudu. Kui tunnistaja elab välismaal, kelle seletustel on oluline tähtsus asja käigus, siis palutakse vastavate asutiste kaudu tunnistajat välismaa kohtu kaudu ülekuulata, milline protokoll tõlgitakse siis hiljem Eesti keelde. (Haagi konventsioon kohtuliku abi suhtes). Mak-

---

3. Vt. P. Järve - "Kas tunnist. öeldis või kirjalik tõend?" - "Päevalehes" nr. 75 - 1939. a.

sab veel nõue, et tunnistaja tuleb kuulata üle suuliselt ja tema poolt antav seletus kanda kohtu protokolli. Kohtule esitatud kirjalikud tõendid, suuliste tõendite asemel, ei oma tõendamise jõudu. Kui tunnistaja ülesanne satub kokku samas asjas kohtuniku, kaitsja jne. omadega, siis on tunnistaja kohustel alati prioriteet s.t., et säärane isik peab muud ülesanded jätma ja esinema tunnistajana.

Tunnistajad annavad seletusi ainult faktilise asjakäigu (sündmuste) kohta, mispärast tunnistajate arvamisest seaduse mõtte või aktide juriidilise kvalifikatsiooni kohta ei oma kohtule mingit tähendust, samuti ei oma juriidilist tähendust tunnistajate poolt antav hinnang faktide kohta ükskõik millisest tehnilisest või teaduslikust seisukohast.

Kuigi tunnistajate öeldised kuuluvad kvantiteedilt kõige saadaminini kohtus esinevate tõendite liiki, siis kvaliteedilt ei ole nad seda mitte. Kohtukogemused ja katseline psühholoogia on tugevasti kõigutanud usku selle tõendi täpsusse. Tunnistaja seletus peab olema objektiivne, kuid see on objektiivne niivõrd, kui võrd see tema psühhofüsioloogilisest seisukorrast on võimalik. Tunnistajate seletuste tõepärasuse probleem on raske, sest neisse segunevad ikka subjektiivsed himangulised elemendid.^{4.}

---

4. Vt. T. Grunthali loengud, Isačenko - Graždanski protsess II k. lk. 96-103 ja Räägo KKS õpperaamat lk. 227.

§ Tunnistajaks olemise kohuslikkus.

Tunnistajaks olemine on ühiskondlik kohustus, mille täitmisest ei saa loobuda, selleks mõjuvate põhjuste esitamata.^{5.}
 Kuid nüüd meid huvitab küsimus, millega on tagatud kodanikkude kohuste täitmine kohtusse ilmumise ja tunnistuse andmise suhtes? Praeguse korra järgi ei saa tunnistajat tsiv. protsessis sunniviisiliselt kohtusse tuua. Tunnistaja mitteilmumisel on kohus õigustatud teda karistama rahatrahviga, mis on 50 sendist - 25 kroonini. TKS eelnõus on aga juba ettenähtud ka tunnistaja sunniviisiline kohtusse toomine.^{6.}

Mainitud paranduse sissetoomine TKS eelnõusse on igati tervitatav, sest sellega kaob võimalus asja otsustamiseks oluliste tunnistajate eemalehoidmiseks tunnistuse andmisest. Senise korra juures aga tuli ette juhuseid, kus vastaspool, et hoida protsessist eemale tunnistajat, leppis viimasega kokku kohtusse mittetulemises ja tasus temale määratud trahvid ning andes isegi selle eest teatavat tasu. Olulise tunnistaja eemalehoidmisega kohtusse tulekust ja tunnistuse andmisest võis nõudja poole õigused jääda tõestamata ja sellega õiglane kohtuotsus tegemata. Toodud võtet on meil senini ohtralt kasutatud alimentide protsessides ja protsessides, kus nõudlus rajaneb vaid tunnistajate öeldisel.

Tunnistaja kutse kohtusse on kirjalik ja saadetakse kohtu

---

5. I.M.Tjutrijmov.- "Graždanski protsess"-1925.a.lhk.327.

6. T.Grünthal'i poolt peetud loeng.

poolt tunnistajale kätte. Linnades toimub see politsei kaudu ja maal vallavalitsuste kaudu. Sõjaväelasele antakse kutse kätte väösa ülema kaudu. Pool võib ka ise tunnistajaid kohtusse kassu tuua. Pooled võivad viibida tunnistajate ülekuulamisel ja esitada neile küsimusi.^{7.}

§ 4. Kes ei saa olla tunnistajaks?

Kohtus tunnistuse andmine on kohustus, millest korralik inimene ei ütle ära.^{8.} Kuid mitte iga inimene pole võimeline olema tunnistajaks, olgugi, et ta muidu on õigusvõimeline. Tunnistajaks olemiseks on seatud ülesse teataval lubatavuse tingimused:

1) iga isik ei ole võimeline saama aru sündmusest, mis nõuab tõendamist tsiviilprotsessis,

2) samuti ka mitte iga isik pole võimeline edasi andma oma muljeid ja

3) mõned isikud oma läheduse tõttu asjast huvitatud isikutele ei või anda täielikult objektiivseid seletusi. Kui nüüd üks või teine moment eelpoolnimetatuid esineb mõne tunnistaja juures, siis tõuseb ülesse küsimus tunnistajaks olemise võimelisuses. Seadus näeb ette tunnistajaks olemise võimetuse kaks liiki:

1) absoluutne võimetus, kus isik, kes on täielikult võimetu (inhabiles) tunnistuse andmiseks, taanadatakse kohtu enda poolt ex officio (TKS § 84 ja 371) ja

7. T.Grünthal'i loengud.

8. - " - "

2) suhteline võimetus, mille tõttu kahtlustavad isikud (suspecti) a) lähedased kohtu pooltele või b) protsessikäigust huvitatud, taandatakse kohtu poolt vastaspoole taande taotlusel. (TKS § 86 ja 373)^{9.} Kokkuvõtlikult võime öelda, et absoluutselt mittevõimsad on isikud, keda ei saa võtta tunnistajana mitte mingisuguses kohtuasjas, kuna suhteliselt mittevõimsad on need isikud, keda ei võeta tunnistajana üksikul konkreetsel juhul. Kuidas toimub absoluutselt mittevõimsate ja suhteliselt mittevõimsate tunnistajate taandus, seda käsitame pikemalt allpool.

II T u n n i s t a j a t e t a a n d u s .

Üldreegli järgi on iga tunnistaja kohustatud tunnistama, mida ta vaidlusalusest asjast teab. Üldreegli erandina on aga lubatud tunnistajate taandus. Tunnistajate taanduse võime jagada kolme liiki:

- 1) tunnistajate enese taandus, mis toimub tunnistaja enese algatusel,
- 2) tunnistajate taandus kohtu poolt ex officio ja
- 3) tunnistajate taandus vastaspoole palvel.

Vaatleme nüüd üksikasjalikumalt neid taanduse üksikuid liike.

§ 5. Tunnistajate taandus enese algatusel.

Seda taanduse liiki nimetatakse ka veel enese taanduseks.

Keegi ei saa keelduda tunnistuse andmisest, kuid seadus teeb siin teatavad erandid, mis oleksid järgmised:

1) Sugulased otsejoones, nii ülenevad kui alanevad, poolte abikaasad, samuti lihalikud vennad ja õed ja

2) isikud, kellel on kasu asja otsustamisest ühe ehk teise poole kasuks.^{10.}

Esimeses punktis tuleb aga panna seda tähele, et seal nimetatud isikud peavad oma tunnistuse kohtule andma, kui see puutub perekondlikkusesse asjadesse. Meie TKS eelnõusse on võetud sisse veel juht, et isikud, kes on kutsustatud juriidiliste toimingute juurde tunnistajatena ei saa keelduda tunnistuse andmisest.^{11.} Saksa ja Austria protsessides on samuti teatud liigile isikuile antud õigus keelduda tunnistuse andmisest, kuid mitte igal juhul. Ta näiteks ei saa keelduda tunnistamast perekondlikes asjus, sünni-, surma- ja abieluküsimusis, kui ka asjus, kuhu ta oli juurde kutsustatud tunnistajaks, või millest ta oli osa võtnud esindajana või õiguseelkäijana.^{12.}

Teise punkti juures võivad keelduda isikud tunnistuse andmisest sel juhul, kui nad on protsessist materjalselt huvitatud, kuid nad peavad oma huvi kohtule tõendama.

Kui ei oleks ettenähtud sarnaseid võimalusi, tunnistaja seletuse andmisest loobumiseks, siis võiks tekkida tunnistajale kardetav olukord võitluses kohusetundega sugulusvahekordade ja raha-

10. TKS § 83 ja 370.

11. T.Grünthal'i longud.

12. Jur.ajak. "Õigus"-1933.a.nr.5-Märkmeid TKS eenõu kohta T.Grünthal.

13.
lise huvi tõttu.

§ 6. Tunnistajate taandus kohtu poolt ex officio.

Vaatleme nüüd neid isiskuid, keda kohus ei lase tunnistuse andmisele, - kes ei kuulu ülekuulamisele:

1) nõrgamõistuslikuks tunnistatud ja võimetud end väljendada sõnas ja kirjas ja samuti ka isikud, kes vaimliste puuduste tõttu on võimude korralduses, on katsealused ehk arstide korralduses;

2) need, kes oma füüsiliste või vaimsete puuduste tõttu ei olnud võimelised saama aru tõendatavast asjaolust;

3) lapsed vanemate vastu ja

4) vaimulikud selles, mis neile on usaldatud pihtil,^{14.}
arstid aga peavad kohtule selle nõudmisel seletuse andma, kuigi nad on oma ametvande tõttu kohustatud saladust pidama teiste asutuste ja isikute suhtes.^{15.}

13. I. M. Tjutjumov, - "Ustav Graždanskago Sudoproisvodstva",
tom pervõi - 1923.a., § 370 juures antud seletus.

14. I. M. Tjutjumov, - "Ustav Graždanskago Sudoproisvodstva",
tom pervõi - 1923.a., § 84 ja 371.

15. T.Grünthal'i loengud.

Kõik need isikud kõrvaldatakse tunnistuse andmisest ilma vastava poole taande taotuseta, kui kohtunik ise saab aru tunnistajate puudusist mittevõimelised olla tunnistajateks. ^{17.}

§ 371 p. 2 alusel võidakse ex officio taandata ka need vaimuhaiged, keda selleks ametlikult pole tunnistatud, kui aga kohus selles ise veendub. ^{18.}

§ 371 p.2 loetletud isikute hulka arvatakse ka lapsed kuni 7 aastani. ^{19.}

TKS § 84. ja 371. on jäetud välja poolte abikaasad sellepärast, et need on juba § 83. ettenähtud, mille alusel nad ise võivad loobuda tunnistuse andmisest, samuti kirikust eemaldatud ja kurjategijad, kes on ettenähtud § 86-das. ^{20.}

Et jõuda selgusele, milliseid raskusi tuleb kohtunikku del ületada lahendades ex officio taandamise küsimust, selleks peame lähemalt vaatlema § 84 ja 371 üksikuid lõikeid eraldi:

1). Kohtutoimingud, milles esinevad vaimuhaigusi põdenud isikud on üliharuldased. Et aga praktika näitab, et seesugustes asjades on eriti suur kohtuliku eksimise hädasoht, siis väärrib küsimust lähemalt vaadelda. Mainitud hädasoht näib olevat siis lähike, kui sarnane isik esineb õigusnõudjana, s.t. kaebajana, nõudjana, palu-

17. I.M.Tjutrjumov, "Ustav Graždanskago Sudoproisvodstva", tom pervõi - 1923.a., § 84 ja 371.
18. I.M.Tjutrjumov, "Graždanski protsess", -1925.a., lk.330 ja V.L. Isačenko, "Graždanski protsess" - II köide lk.103 ja 104.
19. I.M.Tjutrjumov, "Graždanski protsess", - 1925.a., lk.330.
20. I.M.Tjutrjumov, "Ustav Graždanskago Sudoproisvodstva", tom pervõi - 1923.a., §84 juurde lisatud seletus.

jana, lühidalt - mingi nõude esindajana, sest säärasel korral on tema huvides varajata mitte üksi põetud vaimuhaigust, vaid veel enam viimase võimalikke tagajärgi, neid osutada vähese tähtsusega, ühe sõnaga diddimuleerida. Kohtunikul on seda vähem põhjusi oletada näiliselt täitsa aruka ja kombelise inimesele haiglasi motive, et tema kirjalikud avaldused võivad olla täiesti vastuväiteta. Ka toom asjaomane kirjandus juhtumusi, kus säärase isikute juriidilised abilised neile nõu annavad, mis on juhitud kohtu resp. asjatundja eksiteele viimiseks. Sellepärast vaatame küsimust, missugust isikut tuleb arvata vaimuhaigusest tervistunuks ja kuna sünnib see tervistumine, s.t. kuja võib ja peab kohtunik arvestama vaimuhaiguse edasikestmise võimalust ja kuna on ta kohustatud vähemalt oletama säärast võimalust. Missugust vaimuhaigust võib tervistunuks lugeda ja mida tuleb mõista sel puhul tervistumise all? Meid huvitab vaid see, mis puht-praktilistel olukordadel arvesse tuleb. Tervitusmisest räägime, kui psühhoofiliste nähtuste kadumise järele ravitsetav endale hakkab aru andma tõvest, kui tolle-aegseid tundeid, otsuseid ja tegusid õieti hindab, teadlikuks saab sellest, mis neis sisaldas haiguslikku, ja äratundmisele jõuab, et patoloogilised nähud tema psüühilises ilmas haiguse ajal olid võõrad tema tõelisele minale. Täielikuks tervistumiseks on veel vajalik, et ravitsetav psühhoosi möödumisel ei osutuks mõnda puudet või muutust oma vaimlistes võimetes ehk tunde- lises [~]kajas, teiste sõnadega - et ta oma iseloomult oleks endine. Kahtlemata on tervistumine selles ulatuses võimalik. Õige tihti aga, - mõne vaimuhaiguse - vormi puhul otse reeglipäraselt - sün-

nib paranemine puudulikult, isik säilitab teatava vaimlise puude. Siin on tegu seisunditega, mis terve inimese vaimlise olukorrast vaevalt märgatavalt ja katkestamata viivad sarnaste, kuid raske- mate seisundite kaudu n.n. ägeda psühhoosi psüühilise puude- seisukorrani. Seesugust kroonilist puude seiskorda märkab juba haige ümbruskond, s.t. vähikud, ja hindab neid õieti kui vaimuhaigust. Tervistumist vaimlise puudega, eriti mis puutub kergemaid juhte, peavad vähikud täieliseks tervistumiseks. Sotsiaalses mõttes võib ta ka tõesti sääraseks osutada: säherdused isikud ei vaja ravi- asutist, hoolitsust ega järelvalvet, nad ajavad oma asju ise, suu- davad ise endile ülalpidamist teenida, - erinevad üldse vaevalt tavalisest tervest inimesest. Eemalseisja, kes psühhoosi-eelset seisukorda ei tunne ja sellepärast edasipüüvat kergem muutust ei märka, hea tuttav, kes seda küll tunneb, kuid vaevalt hinnata ei oska, - nad peavad asjaomast vaimliselt täitsa terveks. Haige ise jälle, kui ka tema omaksed tõrjuvad pahaselt tagasi arvamise, nagu oleksid tema vaimlised võimed haiguse tõttu kannatanud. Sää- raste, ulatuse poolest lahkuminevate puudetega tervistunud isiku- te hulka kuuluvadki „vaimuhaigust põdenud“, kellega tahame tege- mist teha. Arusaadav on, et eksimusi võib seesuguste isikutega juhtuda seda kergemini, mida enam nad lähenevad oma laadilt ta- valisele inimesele ja mida vähem me tunneme nende minevikku.

Kõige kardetavam juristidele ses mõttes, et ta sünnitab kõi- ge rohkem raskusi diagnoosimisel, on see grupp ravitsetuid, kes, muidu täitsa tervistunud, on säilitanud parandamatuid, kas tõeli- sist ehk psühhoos-aegseist hallutsinatsioonilisist elamusist pä- ritolevaid affekt-suuni, millest järgnevad siis väärrotsustused,

põhjendamata nõudlemised, haiglased ideed. Näitena võiks tuua maniaaki, kes näilise tervistumise peale vaatamata püsib vääramatul ideel, et teda juba selle järele, kui ta terveks on saanud, ebaõiglaselt kinni peeti, tema protesti tähelepanemata, täitsa tervena või vähemalt mitte vaimuhaigena. Siin on tegu parandamatu tundeilmumusega, mis on pärit psühhoosi ajast ning on sihitud haigemaja vastu, see võib talle põhjust anda protsessiks ravitsusastutise direktsiooni vastu. Ehk võtame teise juhu: maniaak on kindel, et tema naine on teda meelega haigemajas pidanud selleks, et vähepeal abielu rikkuda. Siit tekivad vägivald-teod naise kallal ja abielulahutuse-protsessid. Esineb seesugune, pealiskaudsel kokupuutumisel täitsa normaalsena tunduv isik seaduslikus vormis kaebusega, siis ei jää see mõjuta, seda rohkem, et juhtub analoogilisi asju ja sääraseid võimalusi ei saa eitada. Eksimus selgub alles siis, kui korda läheb avalikuks teha pataloogilisi motiive, mis olid kaebuse põhjuseks.

Järgmise grupi moodustavad sääraseid haiged, kes rääkimata tundeilmumustest, korrigeerida ei suuda ka oma hallutsinatsioonilisi elamusi, olles näiteks kündunud oma hallutsinatsioonilise elamuse tõelisusest suudavad nad igapäevases elus kohustuda ja kõrvalistes isikutes tekitada täitsa normaalse inimese muljet. Ei ole kahtlust, et seesuguseid tuleb lugeda vaimuhaigeiks, kuigi nad on ühiskondlikuks eluks kõlvulised. Nende hulgas leidub küllalt isikuid, kes oma seisukorda suudavad teatavas mõttes õieti hinnata: nad teavad näiteks, missuguseid nende ideesid ümbruskond haiglaseks peab, ja toimivad sellekohaselt, räägivad neist ainult

üsna usaldusväärilistele isikutele või ainult nagu kogemata, ärrituspahvakus. Osav juriidiline nõuandja võib neile sisendada, kuidas end kohtus ülal pidada, oma avaldusi väljendada, enda meelesegadusest vaikida resp. seda salata. Tihtilugu pole eriteadlasel eksperdil säärsel juhul kohtule kerge tõestada, et vaimuhaigus edasi kestab. Advokaadi poolt ettevaatusele manitsetud, vastustes koolitatud ja seisukorra kohta selguselolev patsient oskab oma puuet suurepäraselt varajata ja end nii ülal pidada, et niihästi kohtunikule kui ka arstile, kes pole eriteadlane, võib paista pöörasena mõte, et selgelt oma mõtteid väljendav arukas inimene pole vaimult terve. Kohtunik segab siin ära intelligentsipuude vaimuhaigusega, ei võta arvesse, et mitte ükski see pole vaimuhaige, kes intelligentsi kaotanud, vaid ka see, kelle terve mõistuse on vallanud üksik haiglane idee. On juhtumisi ette tulnud, kus kohtunikkudes, kes teadsid, et isik psühhoosi on üle elanud - arvesse võttes suurt arvu tervestumata jäänud psühhoosijuhtumusi, peaks säärasel korral alati kahtlema, kas rike vahest edasi ei kesta - siiski pole umbusku tekkinud tema avalduste vastu, sest nende ees seisva isiku terve avaldusviis sundis ennemini uskuma, et vastaspool tarvitab lubamatuid kaitsevõtteid, kahtlustades teist vaimuhaiguses. Arusaadav, et säärasel olukorral ka asjatundjal arstil on võimatu ostust anda ja vaja läheb pikemat, mõnikord kuudepikkust vaatlust, et tõtt tabada. On säärane asjatundlik vaatlus tagajärgi annud, siis peaks küll nõudma, et see kohtu poolt väärilist tähelepanu leiaks. Võõrastavalt ja kohtu autoriteeti allarõhuvalt mõjub asjatundjasse, kui kohus siiski võimaliku leiab seda mitte arvestada. Enesestmõistetavalt suudab seesuguseid vaat-

lusi sooritada üksnes arst-eriteadlane, ja arusaamatuks jääb, kuidas kogus neid küsimusi lahendama kutsub arste, kes vastava erihariduse puudusel neist asjust vaevalt rohkem teavad öelda, kui iga teine võhik. Kui seesugused arstid mainitud ülesannete lahendamise eest ei loobu, siis ainult sellepärast, et neil pole selge ülesande raskus. Ekspertiisi tuleb rahuldavaks lugeda, kui ta haiguslikku seisukorda suudab tõestada: jaatav tulemus on seejuures enesestmõistetavalt siduv, eitav pole seda mitte, sest on võimalik, et kuudepikune vaatlus tagajärgi ei anna, kuna patsient, nagu hiljem selgub, on kogu aja viibinud oma haiglaste ideede meelevaldas.

Seega pole sugugi öeldud, et haigete nõudmised peaksid alati olema õigustamatud: on võimalik ja tuleb tihti ette, et seesugused, samuti kui muud ilmselt meelesegaduses isikud esinevad täitsa õigustatud ja mõistlikkude nõudmistega, ainult nende motiveerimine vajab järelkatsumist nagu vaimuhaigete, nõdrameelsete ja laste puhul. Kui nüüd küsime, missugused on juhtumid, mis nõuavad kohtunikult tarvilist ettevaatust, siis võib vastata, et nad on peaaegu eranditult teatavad kindlad vaimuhaiguste vormid. Siin pole paik lähemaks sisuliseks arutluseks, olgu üksnes rõhutatud, et tegu on maniaak-depressiivse meelesegaduse maniaak-aalse ja shizofreenia paranoialise vormiga. Kolmas võimalus - mõned n.n. psühhopaadilise konstitutsiooni nähud, nagu ennast maksma panna püüdev ja pseudoloogiline vorm - ei tule arvesse, sest et sel puhul puudub eelkäiv psühhoos. Kogemused näitavad, et eelmaintud psühhooside puhul - eriti mis puutub shizofreenia juhtumisi - on tervistumine ainult näilik, sest tõeliselt on tegemist vaid silma-

torkavate sümptomide tagaplaanile nihkumisega ja haiguse halvenemine ning retsitiivid võivad tihti korduda, samuti kui maniaakide maniakaalsete seisundite puhul. Täie õigusega kaheldi kaua, kas shizofreenia on üldse ravitav. Kuigi see pole võimatu, ei saa me tegelikus elus ilma kõigeta oletada, et just käesoleval juhul on tegemist säärase tervistumise juhuga. Harilikult on tegu "sotsiaalse" tervistumisega. Seesugused isikud, kui nad esinevad tunnistajatena, kaebajatena jne. ei saa kohus ilma ekspertii-^{21.}sita täisväärtsulikkudeks pidada.

2). Kergemaks osutub kohtul taanduse küsimuse lahendamine, kui tunnistajatena esinevad füüsiliste või vaimsete puudustega isikud. Nii ei ole mõeldav, et kurt oleks kuulnud jutuaajamist ja pime näinud lepingule allakirjutamist, mis pärast kohus sellised tunnistajad taandab ex officio. Samuti ei saa tulla tunnistajana arvesse, kirjalikkude lepingute sõlmimise tõendajana, kirjaoskamatud, kuna nad ei või anda objektiivseid seletusi lepingu sisu kohta. Lapsed kuni 7 aastani loetakse võrdseks eelpoolmainitud isikutega.

3). Vaadeldes edasi laste esinemist tunnistajatena vanemate vastu, jõuame välja ühe raskema probleemi juurde.

Esimene tingimus, mida nõutakse kõigi seaduserakendajate poolt tunnistajalt, seisneb tunnistaja seletuse tõepärasuses, kuid seda peamist tingimust ei saa täita lapsed, kes annavad tunnistuse vanemate kasuks või vastu. Nende tunnistus vanemate ka-

---

21. Prof.dr.med.M.Bresovsky, -"Vaimuhaigust põdenud kohtulaua ees", Jur.ajak."Õigus", nr.5 - 1925.a.

suks jätab kohtus kindla veende, et lapsed suuremas osas juhtudes, piiramatus armastuses vanemate vastu annavad seletuse nende kasuks ja niisugune veene tahtmatult nõrgendab kõige õiglasemat seletust. Laste seletused vanemate vastu tekitavad kohtus tuhat kahtlust, millised on võimatud lahendada vaatamata tema erapooletusele, kuna kohtunik on ikkagi inimene. Ta on perekonna liige, tal on või on olnud isa ja ema ja võibolla ta ise on isa. Kõrged kohtuniku kohused muidugi ei saa sumbutada sissesündinud arusaamist perekonnaliikmete läbikäimisest. Kohtuniku hinges tõusevad ettekujutused perekonnas valitsevast vaenust, selle hävitavast tagajärgedest ja tunnistaja seletus, olgugi täitsa õige, suuremalt osalt kaotab kohtuniku silmis igasuguse tõepärasuse, sellepärast laste seletus oma vanemate vastu ei oma juuriidilist tõepärasust.^{22.}

Lapsed, mitte poolte lapsed, 7- 14 aastani, ev.luteriusulised, kes on leeris käimata ja samuti vaimuliku kohtu otsusel kirikust eemaldatud isikud võidakse ülekuulata, kuid ilma vandeta.^{23.}

4) TKS § 371 keelab professionaalse saladuse ~~avaldamise~~ avaldamise ainult vaimulikkude suhtes, mis neile on usaldatud pihtil, ja kohustab järjekindelult kõiki teisi isikuid tsiviilkohtus avaldama oma saladusi, väljaarvatud juhud, mida seadus ise ette kirjutab. Näiteks saladused, mis on usaldatud advokaadile ta volitaja poolt, ametisikutele riigiteenistuses, samuti ka kaubandus-

22. I.M.Tjutjumov, - "Ustav Graždanskago Sudoproisvodstva", tom pervõi - 1923.a., § 371 juurde antud seletus.

23. I.M.Tjutjumov, - "Ustav Graždanskago Sudoproisvodstva", tom pervõi - 1923.a., § 85.

likud ja kunsti saladused, milliste avaldamine võiks tekitada materjaalset ja moraalset kahju tunnistajale. ^{24.}

Ülduses on levinenud vaade, et ka arstid oma ametvande tõttu ja seaduste alusel ei ole kohustatud kohtule avaldama neile, nende elukutse tõttu, teadaolevaid andmeid oma patsientide tervisliku seisukorra kohta. Et see pole aga nii, selleks olgu toodud siinkohal põhimõtteliku tähtsusega otsus Riigikohtult:

Tallinnas praktiseeriv arst dr. Heinrich-Theodor Tiling'u vastu tõsteti süüdistus selles, et ta Jaan Kuuse nõudeasjas Theda Kuuse vastu abielulahutamise pärast, Tallinna ringkonnakohtu alaalse liikme V.Pedoste poolt kohtuistungil tunnistajana vande all ülekuulatusena keeldus seletuse andmisest Thea Kuuse haiguse ja selle nähete kohta, vaatamata sellele, et ta kui T.Kuuski ravijal arstil patsiendi haigus teada oli. Dr.Heinrich Tiling põhjendas oma tunnistuse andmise keeldumist sellega, et tema on seotud arstliku vandega, mis keelab avaldada ametialalisi saladusi ilma patsiendi loata. Teine asi, kui patsient arsti selle saladuse hoidmisest vabastab.

Tallinna ringkonnakohus mõistis dr.Tilingu tema vastu tõstetud süüdistuses õigeks. Selle otsuse peale esitati prokuratuuri poolt apellatsiooni protest, milles paluti ringkonnakohtu otsus tühistada ja dr. Tiling KrS. § 155 ettenähtud süüteos süüdi tunnistada.

Kohtukoda asja uuesti arutanud, tühistas Tallinna ringkon-

---

24. I.M.Tjutjumov, - "Ustav Graždanskago Sudoproisvodstva", tom pervõi - 1923.a., § 371.juurde antud seletus.

nakohtu otsuse ja mõistis dr. Tilingu KrS. § 155 järele süüdi, leides, et kohtualune kohtuistungil tunnistajana vande all ülekuulatusena on keeldunud mõjuva põhjusega temale teadaolevate asjaolude kohta seletust andmast. Kohus karistas H.Tilingut 10-kroonise rahatrahviga või selle mittemaksmisel kahe-päevase arestiga.

Dr.H.Tiling ei jäänud süüdimõistva otsusega rahule ja andis Riigikohtule edasikaebuse.

Riigikohus otsustas selle küsimuse kohta järgmist:

Tervishoiupersonaali kutsetegevuse seaduse § 5 p.4 alusel on arst kohustatud hoidma haigete isiklikke või perekonna saladusi, välja arvatud juhud, kui nende avaldamine tehtud kohuseks vastava seadusega. Sellest selgub, et arsti kutsesaladus ei ole absoluutne ja et arst on kohustatud oma kutsesaladusi avaldama, kui seda nõuavad vastavad seadused. Terve rea seaduste hulka, mis ette kirjutatud arsti kutsesaladusi avaldama, kuulub ka TKS § 83 ja 370, sest nende paragrahvide järele kellelgi ei ole õigust tunnistuse andmisest loobuda, maha arvatud vaid isikud, kes on neis paragrahvides erandina loetletud. Nende erandite hulka aga arstid ei kuulu. Samuti ei kuulu arstid isikute hulka, kes on TKS § 84 ja 371 loetletud ja keda kohus ex officio tunnistuse andmisest kõrvaldab. Seega ei ole õige kassaatori arvamus, nagu oleks arst kohustatud Tervishoiupersonaali kutsetegevuse seaduse § 5 p.4 põhjal oma kutsesaladusse puutuvais küsimusis tunnistuse andmisest loobuda. On aga arst TKS § 83 ja 370 põhjal kohustatud oma kutsesaladusi avaldama, siis on ta kohustatud seda tegema sõltumata sellest, kas vastav patsient on või ei ole selleks

oma nõusolekut andnud. Toimikust selgub, et kohtunik, kes 5.novembril 1937.a. tunnistajat dr. Tilingut üle kuulab, ei ole ühinenud tunnistaja seisukohaga, nagu oleks viimane õigustatud tunnistuse andmisest loobuma.

Neil põhjustel Riigikohus otsustas dr. Heinrich-Theodor Tilingu kass.-kaebus tagajärjeta jätta.^{25.}

§ 7. Tunnistajate taandus vastaspoole palvel.

Suhteline tunnistajaks olemise võimetus esineb juhtudel, kui tunnistajad taandatakse vastaspoole taande taotlusel. Vaatleme, kes on need tunnistajad, keda saadakse taandata vastaspoole taande taotlusel ja millistes sidemetes nad on ühega protsessi pooltest:

- 1) sugulased otsejoones astme peale vaatamata, külgjoones - esimese kolme astme sugulased, esimese kahe astme hõimlased ja selle poole abielupool, kes temale toetudes oma õigust tahab tõendada;
- 2) tolle poole hooldajad, kes neile toetub ehk on tema hoolalused;
- 3) poole lapsendajad, kes toetub neile, ehk tema poolt lapsendatud;
- 4) kellel on nõudmine ühe poole ehk isiku vastu, kusjuures neil on kasu nõude selle kasuks otsustamisest, kes nende peale toetub;

---

25. Vt. "Uus Eesti", 13.veebruarist 1940.a., nr.42 (1524)

5) volinikud, kui neile toetuvad volitajad ja

6) vaimuliku kohtu poolt kirikust eemaldatud, kõik õigused kaotanud ja karistatud sarnase karistusega, millega on ühendatud õiguse kaotus olla tunnistajaks.^{26.}

Ülemal on tähendatud need alused, millede järgi tunnistaja ei pea mitte tingimata kõrvaldatama tunnistuse andmisest, kuid need võivad anda poolele põhjuse, kelle vastu tunnistaja tunnistab, kahelda tunnistaja seletuse tõelikkuses ehk tema seletuse erapooletuses. Näiteks - sugulus ja teised lähemad sidemed vastaspoolega; tõenäosus saada mingisugust kasu ehk kartus, kanda kahju asja otsustamisest jne.

Kohus võib tunnistajat taandada tunnistuse andmisest oma initsiatiivil ainult neil juhtudel, mis näidatud § 84 ja 371 (71/1134). Põhjustel mis loetletud § 86 ja 373 võivad tunnistajaid taandata ainult pooled taande taotlusega. (73/103; 70/1420; 67/225).

Kohus ei või protsessi pooltelt võtta õigust avaldamast taandamise põhjuseid, sest tunnistajate taandamine kuulub kohtulikkude kaitse-abinõude hulka. (70/1517)

Ei saa lugeda kaebust põhjendatuks § 373 rikkumises, kui toimikus ei leidu jälge, et taandus oleks avaldatud. (70/1916).

Isikud, kes taandatud § 373 põhjal, ei või ülekuulata ka vandeta. (71/953). Taandatud tunnistaja seletusele põhjenev otsus on otsene otsuse muutmise põhjus (71/451), väljaarvatud need

---

26. TKS § 373.

juhud, kui otsus ei ole rajatud sarnase isiku seletusele või kui otsuse põhjusel on kasutatud ka teisi tõendusi. (75/380; 70/538).

Kohus võib võtta arvesse tunnistaja seletuse hindamisel ka tema suhet pooltega, olgugi, et taandust ei olnud avaldatud (87/13; 78/142).

Kohtukoda on õigustatud jätma tähelepanemata apellaatori avalduse selle üle, nagu oleks ringkonnakohtus tunnistaja taandatud mitte küllalt põhjendatult, kui apellaator ei taotle kohtukojas sama tunnistaja ülekuulamist (79/324).

Õigus taandamiseks kõikidel juhtudel, väljaarvatud, kui tunnistajal on kohtuprotsessis ühega pooltest, on tingimuseks, et taandav tunnistaja oleks seaduses ettenähtud vahekorras ainult selle kohtupoolega, kes tema tunnistusele toetub. ^{27.}

Seaduse täpse mõiste järgi, mis ütleb - vastaspoole taandamise taotluse põhjal, kui asjast võtab osa mitu protsessiijat, igauks neist võib toetuda oma sugulastele, kes, kui neid ei taandata vastaspoole poolt, peavad ülekuulatama tunnistajatena, teiste protsessiiate protestidele samal poolel, kus asub tunnistajale toetuja (see, kes tunnistaja ülekuulamist taotleb). ^{28.}

Mõned protsessualistid, Bobedonostsev ja Annenkov, päris õieti eraldavad juhused, kui ühe poole protsessiiate huvid on solidaarsed eneste vahel, juhustest kui need ei ole solidaarsed. Solidaarsete huvide juures tunnistaja-sugulane ühele nõudjatest vastaspoole taandamise taotlusel- taandatakse üldse, aga mittesolidaarsuse puhul

---

27. V.L. Isačenko, "Graždanski protsess", teine köide lk. 113.

28. - " - - " - " " " "

ainult selle protsessija nõudel, kes seisab tunnistajaga teatud
 29.
 ühenduses.

Vastaspole taande taotlusel taandatakse teise poole väljas-
 pool abielu sündinud lapsed (72/685)

§ 373 p.1 kohaselt võidakse taandata ka mitteseaduslikke
 30.
 sugulasi, nagu vallaslapsed ja ka vallasnaised.

Tunnistajate sugulus eneste vahel ei ole nende taandamise
 põhjuseks (69/1214;67/9). Nii võib koos tunnistajaks ülesse anda
 isa ja poeg, kui nad ei ole pooltega sugulusvahekorras (67/9).

Tunnistaja sõprus pooltega ei ole taandamise põhjuseks
 (69/749).

Kohtupool, kelle vastu on tunnistaja ülesse antud, on õi-
 gustatud niisuguse tunnistaja taandamist taotlema, kui tema sei-
 sab sugulus- või hõimuvahekorras mõlemate protsessijate pooltega
 31.
 (79/324).

Loomulikud sugulusvahekorrad on alati olemas lähemate omaks-
 te vahel, olgugi, et nemad on tingitud mitteseadusliku abielu su-
 gulusest ja sellepärast 373 p.1 tähendatud õigustust peab kohal-
 32.
 datama ka mitteseadusl. abielust järgnenud sugulastele.

Toome Riigikohtu tegeluse Tsiviilosakonna osast mõne näite
 selgituseks, kus on taandatud, vastaspole taande taotlusel, tunnis-
 taja, kes oli teise kohtupoollega sugulusvahekorras:

Tsiviil- osakond. 29.septembril 1933.a. Aleksander Märtini
 kassatsioonikaebus Kohtupalati otsuse peale 9.detsembrist 1931.a.

29. V.L.Isačenko, "Graždanski protsess", teine köide lk.114.

30. I.M.Tjutrumov, "Graždanski protsess"- 1925.a., lk.331 nota 1.

31. TKS § 373 juurde antud seletused lk.940.

32. V.L.Isačenko, "Graždanski protsess", teine köide lk.96,97 ja
 117)

Pauline Trässi nõude asjas kaebaja vastu suusõnalise testamendi tühistamise pärast 100 krooni suuruses.

Eesistuja osakonna esimees J.Lõe, ettekandja riigikohtunik T.Grünthal.

Asja esituse kuulanud, Riigikohus leidis, et käesolev kassatsioonikaebus tuleb jätta tagajärjeta.

BES § 2060 seab üles üldpõhimõtte koduste testamentide kehtivuse suhtes, mille järgi kõigepealt on tarvis kindlaid tõendusiselleks, et testament kõigis tema osades lähtub päradisjätjalt ja sisaldab täpsalt tema viimast tahet. Sääraste oluliste tingimuste kindlakstegemiseks peab testamendi tegemise juures viibima vähemalt kaks usaldusväärset ja taandamisele mittekuuluvat tunnistajat (BES § 2061). Sama seaduse § 2064 loendab isikud, kes üldse ei või olla testamendi tunnistajaks. Säärased tunnistajad, samuti TKS § 371 loendatud isikud, kuuluvad taandamisele kohtuniku enese algatusel ipso jure juba testamendi avamisel. Kõik teised tunnistajad aga, keda TKS § 373 põhjal vastane pool protsessis võiks taandada, kuulatakse üle testamendi avamise menetluses, mis toimub hoiukorras, ja nende öeldiste põhjal võib testamenti koostada, avada ning kinnitada, kui asjast huvitatud ei tõsta nõude korras vaidlust testamendi kehtivuse vastu. On aga mõne asjast huvitatud isiku poolt nõude korras tõstetud vaidlus testamendi vastu ja palutakse taandada tunnistaja, kes on testamendis määratud pärijaga TKS § 373 p.1 ettenähtud sugulus- või hõimuvahekorras, siis tuleb säärane isik testamendi tunnistajast taandada ega saa tema öeldist, mis ta andnud hoiukorras toimetuses, testamendi kehtivuse suhtes üldse arvestada.

Käesolevas asjas on kindlaks tehtud, et üks suusõnalise testamendi koostamisel viibinud tunnistaja oli testamendiga määratud pärija Aleksander Märtini sugulane TKS § 373 p. 1 ettenähtud piires. Selle tunnistaja vastu avaldas nõudja taanduse. Järgelikult talitasid rahukogu ja Kohtupalat seaduspäraselt, kuid nad selle tunnistaja taandasid. Jäi aga seega järele ainult üks testamendi tunnistaja, siis on kõigiti kokkukõlas BES §§ 2060 ja 2061 reeglitega kohtuotsus, millega rahuldati Pauline Trässi nõue ja tühistati Joosep Jaani p. Jlvese suusõnaline testament, mis oli avatud rahukohtuniku poolt.

Kaebaja väited, et Vene Senat olevat mõnes oma avaldamata otsuses asunud seisukohale, et TKS § 373 p.1 ettenähtud isikud võivad olla tunnistajaks testamendi tegemisel ja nagu ei saaks neid taandada, ei vääri lugupidamist, sest kohus peab õigust mõistma seaduse alusel (TKS § 9), mitte aga mingisuguste endiste kohtute otsuste najal, mis pealegi pole TKS § 815 korras avaldatud, seda enam, et Eesti Riigikohus omas kahes avaldatud otsuses (1921.a. nr.102, 1925.a.nr.68) omad vastupidised seisukohad selles küsimuses on selgesti ja kindlalt väljendanud.

Neil kaalutlusil Riigikohus otsustas: Aleksander Märtini kassatsioonkaebus jätta tagajärjeta. (Toim.nr.709/33)^{33.}

Protsessi eestkostja tunnistuse andmisest taanadamine:

Protsessi endine eestkostja (s.o.kui tunnistajale toetumise ajal tema enam eestkostja ei ole) ei kuulu tunnistuse andmisest taandamisele. (70/1875).34.

§ 373 p.2 ettenähtud õigustus võib kohaldamisele tulla ainult isikliku eestkoste juhtudel, mitte aga varadusliku eestkoste korral.^{35.}

Peatume nüüd lähemalt nende isikute tunnistuse andmisest taandamise juures, kes on protsessivahekorras ühega pooltest ja nende isikute tunnistuse andmisest taandamise juures, kelle kasu oleneb asja otsustamisest, selle poole kasuks, kes neile toetub.

Tunnistuse andmisest võidakse taandata isikud, kellel on protsessi vahekorrd ühega pooltest, kuid mitte need kellel on olnud. (75/377; 72/17). Protsess, see on ju vaidlusaluse küsimuse lahendamine varanduse kohta ja selleks järjekult ei saa siin lugeda vaenulikke vahekorrdi, olgugi, et need on läinud kriminaal-kohtu lahendada. (Senati Kassatsiooni-departemangu Üldkogu ots. 1881/27). Isikud, kellel on protsessi vahekorrd, võidakse taandata ka siis, kui protsess algas peale selle asja algust, milliseks tunnistaja tunnistuse andmiseks on välja kutsutud (75/443; 72/472). Ei saa päri olla sellega, et ainult üksi nõudepalve esitamise fakt, nagu seda tunnistab Senat otsuses 71/67, oleks küllaldaseks selle jaoks, et seda tunnistada protsessivahekorra olemasoluks.

---

34. TKS § 373 p.2 juurde antud seletus.

35. V.L.Isačenko, -"Graždanski protsess", II köide lk.119 ja 120.

Nõudepalvele võib jääda käik andmata, see võidakse tagasi saata vormilistel põhjustel ja järjekult ei olegi protsessi vahekor-
da. Seda võib lugeda olemasolevaks vaid siis, kui kostjale on
antud kätte kohtukutse.^{36.}

Ei ole õiglane, et protsessi vahekorrana võtta vaid tsiv.-
protsessi olemasolu, sest ka kriminaalprotsessis võib esineda
tsiviil-nõudjana ja selle juures olla veel enam kannatanu ja
huvitatud asja otsustamisest ja mõjutatud vihavaenust, missugus-
tel puhkudel on TKS § 373 p.4 põhjal võimalus taandada.^{37.}

§ 373 p.4 järgi võib tunnistuse andmisest taandada tunnis-
tajat, kellel on protsessi vahekorrd ühega pooltest, kas taande
taotlejaga või vastaspoollega.^{38.}

Ühingute asjades nende liigete tunnistuse andmisest taan-
damine võib sündida vaid siis, kui kohus igal üksikul juhul teeb
kindlaks, et asja otsustamisest ühingu kasuks, nende poolt üles-
antud tunnistajad saavad otsekoheseid ja isiklikke kasusid. Koh-
tu seisukohad niisugustes asjades ei kuulu kassatsioonikorras
edasi-kaebamisele, kuna küsimus loetakse sisuliseks küsimuseks,
mida kassatsioonikohus ei aruta (84/115). Otsustamine selle üle,
kas § 373 p.4 ettenähtud taandus on küllaldaselt õigustatud, kuulub
ka asja olustikku ja ei kuulu kassatsiooni-korras arutamisele
(95/15; 84/115; 79/146).^{39.} 84/115 otsuses Senat õiglaselt arutab
"kasu mõistet", tähedades, et kuna ühing varanduslikkude ja teis-
te vahekorradega sõltuvuses on õiguste subjektiks, kes ei olene

---

36. V.L.Isačenko, - "Graždanski protsess", II köide lk.120 ja 121.
37. K. Annenkov, - "Opöt koment. k.Ust.Gražd.Sud.", t. II,
stp.45-47.
38. V.L.Isačenko, - "Graždanski protsess", II köide lk.121-122.
39. I.M.Tjutrušov, - "Ust.Gražd.Sud.", tom pervõi lk.941.

liigetest, kelledest ta koosneb, siis ainult see asjaolu, et isik kuulub ühingu liigete hulka ei ole veel põhjuseks teda taandata tunnistuse andmisest selle ühingu protsessis.^{40.}

Isikute tunnistuse andmisest taandamise eelduseks, kellel võib olla kasu asja otsustamisest, on just see asjaolu, et tunnistaja teataval juhul võib anda valetunnistuse kartuses saada varanduslikku kahju. Niisugune kartus võib leida aset ainult sel korral, kui selle kahju tõelikkus on selge juba tunnistaja ülekuulamise momendil ja kui samal momendil tunnistaja need hüved on seotud selle poole kasudega, kes tema peale toetub. Selle seaduse sätte eelduseks on asjaolu, et nad võivad valetada, et hoida ära majanduslikku kahju.^{41.}

Vaatleme nüüd volinikkude tunnistuse andmisest taandamist vastaspoole taande taotlusel, kui neile toetuvad volitajad:

§ 373 p.5 käib kõikide volinikkude kohta, ükskõik mida liiki need asjad ka ei oleks, mille ajamiseks volitus on antud (77/194). Isikute hulka, kes asjades, mis puutuvad kiriklikke varu, kõrvaldatakse-taandatakse tunnistuse andmisest vastaspoole taande taotlusel, loetakse ka isikud, kes kuuluvad ev.luterusu (sovet) nõukogu liigete hulka (76/318). Esindaja (prikastšik) ja teised isikud, kes on selle isiku teenistuses, kellelt nõudeõigus on edasi antud ühele protsessi pooltest, sellel ainukesel põhjusel ei tule taandamisele (70/1506; 68/741).^{42.}

40. Prof. I. E. Engelmann, - "Kurs russk. gražd. sud.", lk. 307.

41. P. A. Jurenev, - "O dokasateljstvah", "Šurn. gražd. i torg. prava," 1872. a., nr. 5, lk. 872-874.

42. I. M. Tjutrumov, - "Ust. Gražd. Sud.", tom pervõi lk. 942.

Taandus voliniku vastu § 373 p.5 põhjal võidakse esitada ainult sel juhul, kui isik ülekuulamise ajal on veel poole volinik, kes temale toetub, ja nimelt arutusel olevas asjas. Ei ole mingit põhjust laiendada seda seadust ka tunnistajale, kes oli poole volinik samas asjas, kuni seni ajani, ehk kes oli poole vol. tema teistes asjades. Muidugi eriliste vahekordade tagajärjel volitaja ja voliniku vahel viimasel võib olla huvi asja otsustamisel ka peale selle, kui ta lakkas asja ajamast, kuid sel juhul ei kohaldata mitte § 373 p.5 vaid §373 p.4.^{43.}

Ei ole huvitusetu märkida, kuidas tegelikkuses kõrvaldatakse vastaspoole võimalus voliniku taandamiseks: volinik annab volitajale volikirja tagasi ja sellega võib ta juba tulla tunnistajana arvesse.

Kuidas tunnistaja taandamine kohtus toimub, selle kohta toome väljavõtte kohtu-toimikust:

Akt nr.260- II 1940.a.
II kohtuaste.

P r o t o k o l l.

16.apr.1940a. Tartu Ringk.tsiv.-osak.koosseisus:

eesistuja: osak.esimees A.Ruus
liikmed: al.liige E.Fischer
jsk.-kohtun.O.Pärn.

sekret.ab. P.Kaseoru,

arutas avalikul kohtuistungil Karl Piir'i nõudmist Eduard Reiljani vastu 65 kr.suuruses.

Kohtuistungile selles asjas ilmusid kohtupooled,kostja vo-

---

43. P.A.Jurenev, - "O dokasateljstvah", "Šurn.gražd.i torg.prava", 1872.a.,nr.5, lk.874.

Meie abieluasjade kohtupidamise korra järgi (TKS § 1356⁹) kuulatakse abielulahutamise ja kehtimatuks tunnistamise asjus TKS § 373 p. 1-3 mainitud tunnistajad ka taandamise korral üle,^{48.} kuid ilma vandeta.

Tunnistajate taanduse osasse, TKS § 373 ja 86 järgi, on TKS eelnõus tehtud muudatused selles mõttes, et TKS § 373 ja 86 loendatud tunnistajate liigid, mis praeguse korra juures vastaspoole taandusel üldse jäid üle kuulamata ja kõrvaldati tõendus- te hulgast, tulevikus ka taanduse korral kuulatakse siiski tun- nistajatena üle, kuigi ilma vandeta. Kohus hindab selliste tun- nistajate öeldised üldalusel, s.t. määrab nende tõendusjõu kind- laks vabalt oma sisetunde järgi. Eelnõu § 225 p.4., mis vastab kehtiva TKS § 373 p.4 ja 86 p. 4. on redigeeritud nii: "Kellel on kohtuprotsessi vahekorid taandatava poolega, mis oli alusta- tud enne seda protsessi, milles ta on ülesantud tunnistajaks, samuti kellel on huvi asja otsustamisest selle kasuks, kes teda^{49.} tunnistajaks on üles andnud."

Sellise uuenduse sissetoomine TKS eelnõusse oli täiesti põhjendatud, kuna vastutustundetud protsessijad senise korra juures tarvitasid ohtralt vastaspoole tunnistaja taandamiseks võtet, kus mingil väljamõeldud alusel alustati protsessi tunnis- taja vastu ja sellega eneselenõimalust loodi, selle tunnistaja taandamiseks.

---

48. T.Grünthal'i loengud.

49. Jur.ajakiri "Õigus" II raamat 1937.a., lehekülg nr.351.

§ 8 Tunnistajate taandus NSV Liidu tsiviilprotsessis.

Sotsialistlik revolutsioon, 21. juunil 1940. a., tõi meie töötava rahva ellu suuri muudatusi. Uue stalinliku Konstitutsiooni kehtima hakkates ENSV-is on oodata muudatusi ka meie TKS-i normistikus, sellepärast ei oleks huvitusetu tutvuda NSV Liidu tsiviilprotsessi selle osaga, mis käsitab tunnistajate taanduse küsimust:

Tõendite kõige levinenumaks viisiks on tunnistajate öeldised. See tähendab isikute tunnistused, kes ei võta osa poolte vaidlusest ning on suutelised andma kohtule teateid faktidest ning sündmustest, missugustel on oluline tähtsus vaidluse all oleva asja õigeks otsustamiseks.

Asja õigeks otsustamiseks tunnistajate öeldiste põhjal (tõendite põhjal) on tarvilik, et tunnistajad on õieti omandanud kuulmise, kui ka nägemise abil ja saanud aru faktidest, sündmustest ja olukordadest, milliste üle kutsustakse neid andma kohtule teateid.

Veel on nõutav, et tunnistajad annaksid erapooletuid ja tõele vastavaid seletusi, mitte muutes tõde isikliku kasu, sugulustunde, sõpruse või kostja vastu vihatunde pärast.

Kuid mitte kõik inimesed ei oma tunnistajale vajalikke omadusi, sellepärast kehtivad seadustikud lähtuvad põhimõttest, et mitte kõik õigusvõimelised isikud ei ole suutelised tunnistajatenä esinema. Kirjanduses tuntakse absoluutset ja re^alatiivset kodanikkude üksikute liikide mittevõimsust esinemiseks kohtus tunnistajatenä.

Absoluutselt mittevõimsad on isikud, keda ei saa võtta tunnistajana mitte mingisuguses kohtuasjas.

Suhteliselt mittevõimsad on isikud, keda ei võeta tunnistajaks üksikul konkreetsel juhul.

Kodanlikud seadusandlused, alates Rooma õigusega, määravad esimesse liiki: vaimuhaiged, alaealised, lapsed ja muid. Teisi liiki kuuluvad isikud, kes on protsessijatega seotud teatud sugulusvahekordadega nagu: lapsed ehk nõudja või kostja abikaasad.

Meie seadustikud, nõnda vastavalt UPK (Ugalovnoi Protsessualnoi Kodeks) § 61 on nimetatud isikud, kes ei ole suutelised esinema tunnistajatena. Kõikides asjades isikud, kes oma füüsiliste või vaimsete puuduste tõttu ei ole suutelised õieti tajuma nähtusi, millistel on asja kohta tähtsust (absoluutne mittevõimsus). Kuna üksikus konkreetses asjas ei ole mõeldav tunnistajana: kaebaluse kaitsja, kes selles asjas täidab oma ülesandeid (suhteline mittevõimsus).

GPK (Graždanski Protsessualnoi Kodeks) §§ 121, 128 - 139 ei kuuluta juba ette üldisi isikute mittemesuguseid liike, kes oleksid mittevõimsad tunnistajatena esinema, kuid see ei tähenda veel, et meie tsiviilprotsess, vastandina kriminaalprotsessile, lubab kohtule tsiviil-asjus välja kutsuda ja ülekuulata tunnistajatena isikuid, kelle kohta on teada, et nad on vaimuhaiged või kannatavad teiste füüsiliste ning vaimsete puuduste all, see on isikud, kes ei ole suutelised õieti hindama nähtusi ja andma neist õigeid selustusi. See tähendab ainult, et kohtus tsiviilasjades igal üksikul juhul peab otsustama, kas teatud tunnistaja ülekuulamise teel on võimalik selgitada asja lahendamiseks olulisi tingimusi. Iseenesest mõista, et ka tsiviilasjus kohus ei ole õigustatud ja ka tegelikult (faktiliselt) ei hakka ülekuulama sarnaseid isikuid - tunnistajaid,

kelle kohta on teada, et nad vastavate asutuste poolt on tunnistatud vaimuhaigeiks või vaimliselt puudulikeks, silma, et neil oleks vaimliselt selgeid vaheaegulisi intervallid, ehk neid, kes oma füüsiliste või vaimsete puuduste tõttu ei ole suutelised tõestama asjale olulisi tingimusi. On vajalik märkida, et meie GPK ei määra suhtelist mittevõimsust tunnistuse andmisel tunnistaja sugulusvahekorra tõttu protsessi osanikkude suhtes. Meil võib ülekuulata lapsi vanemate vastu ning üht abielupoolt teise vastu. Tunnistajate selektuste hindamisel kohus arvestab tunnistaja sugulust või muud vahekorra poolte suhtes. Tunnistajate ülekuulamine aga ei või sunduslikult taandatud saada sugulusvahetunde taotusel. Küsimuse sarnane lahendus, suhtelisest mittevõimsusest, tsiv.asjus, kindlustab asja oluliste tingimuste täielikkumat selgitamist.

Erilist tähelepanu väärrib küsimus suhtelisest mittevõimsusest veel järgmises asjaolus: Kaebelause kaitsjat ei või ülekuulata tunnistajana asjas, milles ta täidab oma ülesandeid. Kuid tekib küsimus, kas võib ülekuulata tunnistajana kostja või nõudja volinikku asjas, milles volinik esitab oma volitaja huve? Prof. Strogovitš ja Karnitski kommentaarid ja motiivid UPK § 61 p.1 kohta lausuvad: Kaebelause kaitsja võib alati viimaselt teada saada terve rea asjaolusid, milliseid kaebelause ei taha avaldada kohtule. Seadusandja mõte selles suhtes on sarnane: " Kui kaitsjaid hakkatakse ülekuulama selles, mida neile on avaldanud kaebelused isiklikes läbirääkimistes kaitsmise kohta, siis kaitsjate poole ei hakka keegi pöörduma ja kaitsmise funktsioon muutub olematuks. Kuid seadus tunnistab kaitsmise funktsiooni sotsiaalselt tähtsaks ja õigustmõistlemisele oluliseks. " Mainitud kommentaaride arvamusel UPK § 61 pl on rajatud põhimõttele, et käesoleval juhul on vajalik kriminaal-asjus esinevate kaitsjate elukutselisi saladusi tagada.

Välismaised seadusandlused, eriti Prantsusmaa oma, laiendavad isikute ringi, kes on kohustatud hoidma neile nende elukutse

tõttu teada olevat saladust. Sarnasteks isikuteks Prantsuse õiguse peab peale advokaatide ka arste, ämmaemandaid ja teisi. Kõik need isikud, mitte ainult taandatakse kohtus tunnistuse andmisest; neile teada olevate faktide suhtes, ühenduses nende elukutselise tegevusega, vaid nad langevad ka karistuse alla neile usaldatud saladuste avaldamise pärast, kui nad seda kohtus on teinud. GPK § 129 on tähendatud, et tunnistaja on õigustatud keelduma kohtus temale teadaolevate saladuste avaldamast, kui tema tunnistus on seotud riikliku või ametialalise saladuse rikkumisega. Kahtlemata ei või keegi ühes ning samas protsessis üheaegselt esineda volinikuna ja tunnistajana. Kui õigusmõistmise huvides on vajalik ülekuulata volinikku tunnistajana, siis sarnasel juhul volinik peab loobuma oma volitusest ja edaspidi ei või enam esineda protsessis nõudja, kui ka kostja huvide kaitsjana.

Kodanilised seadused tunnevad veel kohtu poolt tunnistajate taandamist poolte nõudel. Sarnaste nõuetega esinevad pooled kohtule, kui tunnistajad seisavad ligidases sugulusvahekorras ehk omavad üldist huvi asja kohta, selle poolega, milline esitab antud tunnistajad. GPK § 130 põhjal kohus võib, kuid ei ole kohustatud rahuldama sarnaseid nõudeid.

4) Tunnistajana kohtus seletuse andmine on kohustuslik kõigile kodanikkudele, sellepärast igaüks on kohustatud ilmuma kohtusse temale teada oleva asja üksikasjade kohta seletuste andmiseks. Seadus ei piira kohtu õigusi, tõe selgitamisel, ka sarnaste tunnistajate ülekuulamiseks, kes on ligidases sugulusvahekorras pooltega ja on huvitatud asja lõpp-tulemusest.

RSFSR GPK § 129 avaldab kindlalt, et keegi ei või loobuda tunnistuse andmisest kohtus, arvatud välja juhul, kuis nõuetavate faktide avaldamine on seotud riikliku või ametialalise saladuse rikkumisega. Kuid GPK § 50 põhjal võib tulla järeldusele, et pea-

le seletusi riiklikkude ja ametalaliste saladuste- faktide -kohta tunnistaja võib esitada kohtule tähelepanuväärivaid põhjusi, mil- liste tõttu temal, tunnistajal, on raske anda seletusi teatud as- jas või vastata üksikutele küsimustele. Kohtust oleneb, kas pi - dada neid põhjusi väärilisteks või mitte. Kui tunnistaja poolt esitatud põhjused tunnistatakse kohtu poolt mitteväärilisteks ja tema tunnistus oluliseks, siis tunnistusest loobumise korral võib kohus tunnistajat karistada 10 - 50 rublalise rahatrahviga.

Tunnistaja ilmumine kohtusse on kindlustatud rahatrahviga kuni 20 rubl. ja koguni sundluslikult kohtusse toomise ähvarduse- ga. RSFSR GPK § 49, §5 ja 118 põhjal on kohtul õigus omal alga- tusel tunnistajaid ülekuulata asja selgitamiseks, kuid sagedamini esitavad pooled ise tunnistajaid, sest viimastel on harilikult rohkem teada isikuid, kellel on andmeid vaieluse all oleva asja- olude kohta. Poolte palved tunnistajate väljakutsumiseks ja üle- kuulamiseks peavad olema esitatud suuliselt või kirjalikult enne istungit. Asja kiiremaks lahendamiseks rahvakohtunik asja kuula- miseks ettevalmistamise korras selgitab tunnistajate ülekuulamise vajadust ning teeb korralduse nende väljakutsumiseks istungile kutse abil. RSFSR GPK § 66 ja 80 p.a lausuvad, et ka istungi ajal, nii enne asja arutamist, kui ka asja arutamise ajal, pool- tel on õigus esinenda palvega nende poolt kutsustud ehk nende poolt väljakutsumiseks tähendatud tunnistajate ülekuulamiseks. Tugenedes neile tingimustele, mis võivad tunnistajate poolt toetatud saada. Sarnane tugemine on tarvilik seletusest, et olenedes nende olulise tähtsuse tingimustest kohus, käsitades GPK § 119, otsustab tunnis- tajate ülekuulamise võimaluse küsimuse. Tunnistajate ülekuulamise kord on määratud GPK § 132-138. Tunnistajaid hoiatatakse kõige pealt, et nad on kohustatud rääkima tõtt, valetunnistamise eest karistuse määramise ähvardusel. Tunnistajate ülekuulamise korra ja järjekorra

määrab eesistuja kohtunik.

Suure tähtsuse omab tunnistajate ülekuulamine kohtuistungil ja muljete vahetu mõju kohtule tunnistajate ülekuulamisel, selle pärast on eriti tähtis, et tunnistajaid kuuleks ja näeks samad kohtunikud, kes asja otsustavad. Kuid see ei ole alati võimalik.

GPK § 139 võimaldab tunnistajate ülekuulamist ka kohtu poolt tunnistaja elukoha järgi, juhtudel kui tunnistaja elab väljaspool linna, kus toimub asja arutamine. Samuti GPK § 80 p. e lubab erakorralisil juhtudel, kuid ainult poolte nõusolekul, asendada tunnistaja ülekuulamist kohtus, temalt kirjaliku seletuse võtmisega, kui tunnistaja näiteks haiguse tõttu ei saa ilmuda kohtusse.^{50.}

---

50. NSV Liidu = " Graždanski protsess"- Moskva, 1938.a., lk.149,151 ja 152.

A l l i k a d :

1. I. M. Tjutrjumov, - " Ustav Graždanskago Sudoproisvodstva," - 1923.a., tom pervõi.
2. I. M. Tjutrjumov, - " Graždanski protsess," - 1925.a.
3. V. L. Isačenko, - " Graždanski protsess," II köide.
4. T. Grünthal'i loengud.
5. T. Grünthal, - " Märkmeid TKS eelnõu kohta," - jur.ajakiri "Õigus", nr.5 - 1933.a.
6. Jur. ajakiri "Õigus" - 1937.a., lk.351.
7. Riigikohtu tegelus Tsiv.-osak. osast - " Tsiviilosakonna otsus 29.sept. 1933.a.
8. Prof.dr.med. M.Bresovsky, - " Vaimuhaigust põdenu kohtulaua ees," - jur. ajakiri "Õigus", nr.5 - 1925.a.
9. O. Hendrikson, - " Valevanne tsiviilprotsessis," - "Päevaleht" - nr.61 -1939.a.
10. "Arsti vanne ega seadused ei keela arstile tema ametsaladuste avaldamist kohtus," - "Uus Eesti",-13.veebbruarist 1940.a. nr.42.
11. NSV Liidu - " Graždanski protsess"- Moskva, 1938.a., lk.149, 151 ja 152.